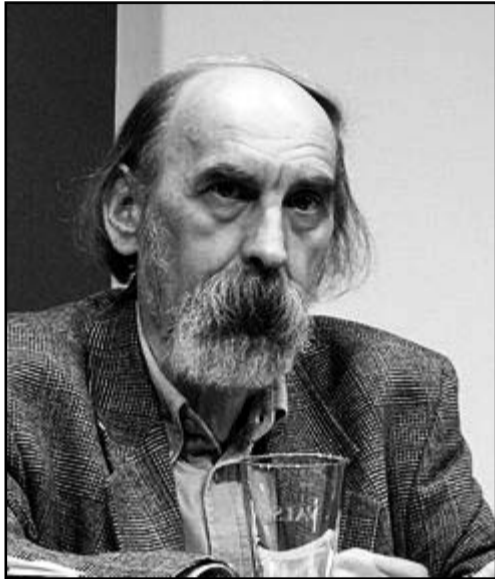

Ungváry Krisztián

Félrevarrt szálak

William Totok Történelmi összefonódások című, a román szélsőjobboldaliságról írt cikkét – feltehetően az objektivitás érdekében – a magyar nacionalistákra tett utalásokkal zárja. Nem lehetne ebben semmit sem kifogásolni, hiszen a Totok által Romániában megfigyelt aggasztó jelenségeknek léteznek magyar párhuzamai. Ahelyett azonban, hogy Totok ezekre mutatna rá, csúsztatásokkal operál, és a forráskritika legelemibb szabályait sem tartja be. Cikkében Wass Albert, a magyar „neonáci” és a magukat szerinte „megtévesztően” reformtömörülésnek nevező, Tőkés Lászlót követő erdélyi magyar politikusok között szellemi közösséget sugall... Ez több mint méltatlanság.

Totok szerint a magyar „neonáci” lózungjaikat Wass Alberttől kölcsönzik. Bizonyítékul erre az Adjátok vissza a hegyeim! mint állítólagos kedvenc neonáci harci jelszó szerepel. Totok minden jel szerint nincs tisztában azzal, hogy neonáci rendezvényeken nem erre van igény, hanem alpári zsidózásra. Maga a kifejezés semmilyen szempontból sem kifogásolható, viszont az a mód, ahogyan Totok azt találja, klasszikus esete a hírbehozásnak és csúsztatásnak.

Mivel Totok egyetértőleg, de legalábbis minden kritikai megjegyzés nélkül hivatkozik a Wass Albert ellen 1946-ban lefolytatott eljárásra, az olvasó azt gondolhatja, hogy Wass Albert bizonyítottan háborús bűnös. Bizonyítékként a „washingtoni Holokauszt Múzeumban őrzött iratok”-ra hivatkozik. Egy irat hitelességét azonban elsősorban nem az adja, hogy azt hol őrzik, hanem az, hogy kik készítették. A Wass Albert elleni eljárást olyan bíróság folytatta le, amelynek elemi érdeke volt, hogy minél több magyarról bizonyítsák be, hogy fasiszta és kollaboráns. Wass Albert ügyében az USA-ban is indult eljárás, de ott a gróft felmentették. Totok ezt elhallgatja, holott nyilvánvaló, hogy Románia és az USA jogrendje közül melyik működik megbízhatóbban.

Az, hogy Totok szerint Wass Albert apját „Andrei”-nek hívták (ahogyan a román iratokban szerepel András helyett), mellékes ugyan, de mutatja, hogy a szerző mennyire nem kísérelt meg a „dokumentumok” mögé látni. A per koncepciója volt már első olvasatra is nyilvánvaló: a fő tanú, a bolttal rendelkező Jacob Rozenberg azt állította, hogy a gróf őt megvádolta spekulációs üzletek folytatásával, sógornőt pedig kommunista tevékenységgel. Érdekes módon Rozenberg egy nap után mégis szabadlábra került a román polgármesterrel és annak fogadott lányával együtt. Ezzel szemben a két sógornőt és két, az ügyben eddig semmilyen szerepet sem játszó személyt két nap múlva korra reggel a nyilvánosság kizárásával kivégezték. Mindezért a román bíróság 63, részben távol lévő vádlott felett ítélt. Tekintettel arra, hogy a gyilkosság (amennyiben egyáltalán megtörtént) nem valamilyen végrehajtott primitív sovinszta tett volt, teljesen valószínűtlen, hogy 63 vádlott vett volna részt benne. A román per koncepciója tehát már ebből is nyilvánvaló.

Csak megjegyzendő, hogy Totok logikájával gróf Bethlen Béla, Észak-Erdély kormánybiztosa és Beszterce-Naszód, valamint Szolnok-Doboka megye főispánja is szégyenpadra állítható volna, hiszen 1946-ban őt is elítélte a román bíróság. Romsics Ignácnak köszönhetően azonban a magyar közönség előtt 1989 óta

ismert, hogy Bethlen Béla valódi humanista és antifasiszta volt, és az ellene felhozott vádak légből kapottak voltak.¹

A peranyag megbízhatatlanságát támasztja alá az az állítás is, amely szerint Rozenberget 1942-ben „magyar kényszermunkatáborba internálták”. Rozenberget nem internálták sehová, hanem munkaszolgálatra hívták be, ami szintén szörnyű, de nem ugyanaz.

Totok említést tesz arról, hogy Észak-Erdély visszatérése után a magyar hadsereg „számtalan túlkapást” követett el, és tömeges kivégzéseket hajtott végre. Az események tálalása és forrásainak jellege azonban még ezt az alapvetően nem teljesen hamis állítást (kifejtését lásd később) is hiteltelenné teszi. Egyedüli forrásmunkaként ugyanis egy 1985-ben, szerinte is „propagandisztikus szándékkal” kiadott, valójában undorító történelemhamisítástól hemzsegő kötetet jelöl meg.² Azt, hogy mindeközben Dél-Erdélyben mit művelt a román közizgazgatás a magyarokkal, Totok nem is említi, holott ez elősegítené a helyzet megértését. Annál is inkább, mert magyar oldalról több kísérlet történt arra, hogy az erdélyi románokkal valamilyen modus vivendit találjanak. Teleki Pál és Kállay Miklós vagy gróf Bethlen Béla erdélyi kormánybiztos egyaránt tettek ilyen irányú gesztusokat,³ míg hasonló próbálkozások román oldalról sajnos nem ismertek.

A magyar bevonulás után történt gyilkosságok számszerűsíthetők. Két helyen, Ipp és Ördögkút községekben követett el a honvédség jelentős atrocitásokat, ezeknek 220 halálos áldozata volt (a vérengzést Ördögkúton a román pópa lövöldözése, Ippen pedig egy kézigránát-robbanás előzte meg). Ezeket felül román részről 1941. október 30-ig 699 haláleset miatt emeltek panaszt a román–magyar atrocitásokat vizsgáló olasz–német vegyes bizottságnál.⁴ A román beadványok többségénél nem adták meg az állítólagos meggyilkoltak neveit, és ritkán szerepeltek tanúk. Jellemző módon a listába még azt a magyar tanulót is felvették, aki román osztálytársát lőtte, majd öngyilkos lett – pedig tette nem hozható összefüggésbe a magyar „terrorral”. Ugyanígy a listára került Aurel Munteanu ortodox főpápnak az esete, aki Bánffyhunyon provokatív és sértő megjegyzéseket⁵ tett a bevonuló honvédekre, és akit erre az ünneplő helyi magyar lakosság, amelynek egyébként is lehetett elszámolnivalója a helyi magyarok között közutálatnak örvendő püspökkel,⁶ a helyszínen agyonvert. Hozzá kell tennünk, ezekben az ügyekben a magyar közigazgatás utólag vizsgálatot indított.⁷

Totok szerint az 1940–1944 közötti időszak az észak-erdélyi románok legújabb kori történelmének „egyik legfájdalmasabb” korszaka. Ezzel akaratlanul ugyan, de ő is a román sovinszta álláspontot veszi át. A demokrácia és az emberi jogok érvényesülésének szempontjából ez az időszak, összehasonlítva a Securitate terrorját totálisra fejlesztő Ceausescu-rezsimmel, vagy a nyílt rituális gyilkosságokat elkövető Vaszgárda uralmával, egyértelműen a kisebbik rossznak tekinthető. A román lakosságra kisebb elnyomás nehezedett, mint az említett periódusokban, csak az igaz, hogy ennek az elnyomásnak a románokra nézve etnikai színezete volt, míg Romániában a Vaszgárda vagy a kommunista románokat sújtó terrorjának nem. Sajnos a magyar közigazgatás észak-erdélyi működéséről és az ennek során elkövetett hibákról és bűnökről nem született még monográfia. Azt azonban felületes szemlélő is megállapíthatja, hogy az Antonescu-rezsim még annyi jogot sem biztosított állampolgárainak, mint a Horthy-rendszer.

Totok cikke más szempontból is félrevezető. Szerinte a Horthy-rezsim „bújtatottan fasiszta” irredentizmust terjesztett. Már az is magyarázatra szorulna, hogyan lehet az irredentizmushoz a „fasiszta” jelzőt illeszteni, hiszen a két dolognak annyi köze van egy-

máshoz, mint Gizikének a gőzekéhez. Sokkal rosszabb, hogy az olvasó azt gondolhatja, a Horthy-rendszer „fasiszta” jellegű volt. Ezt az interpretációt már 1989 előtt is csak a legmegrögzöttebb kommunista ideológusok vallották, jelenleg pedig nincs egyetlen olyan mérvadó történész, aki ezt aláírja. A Horthy-rendszer nem volt demokrácia, tekintélyuralmi jegyek terhelték, de parlamentarizmusát épp a rendszer jobboldali ellenzéke, a nyilasok kívánták megdönteni.

Végezetül igen szerencsétlen, hogy Totok alapvetően helyes szándékát, azaz a román és a magyar nacionalizmus kritikáját felesleges és sértő kiszólásokkal hiteltelenné teszi. Nem minősíthetem másnak azt, amikor azt írja, hogy „Erdély Romániához való csatolását a magyar nacionalisták mindig is gyalázként élték meg, és annak érzik ma is”. Miért, talán ünnepelnünk kellene az önrendelkezés jogát sárba tipró diktátumot? 1945 előtt kommunisták, liberálisok, konzervatívok és jobboldaliak egyaránt elutasították Erdély elcsatolását és a trianoni békeszerződést. Ezt az álláspontot azzal intézni el, hogy „etnocentrikus”, érzéketlenség és ostobaság. Kosztolányi Dezső és a kor irodalmának élvonalá talán „etnocentrikus”, mert Vértó Magyarország címen szavakba öntötték fájdalmukat? Különösen fájó Totok részéről ez a megközelítés, mert tudhatná, hogy szemben a román értelmiségi elittel, amely teljesen egységes volt az „egy barátát se” jelszó hangoztatásában, a magyar értelmiség színe-java nem totális int-egeter revízióban, hanem Erdély valamilyen megosztásában gondolkodott. Ugyanez állapítható meg a politikai elitéről is. A román és a magyar sovinizmust teljesen azonos színvonalúnak beállítani ezért elfogadhatatlan.⁸

Jegyzetek

1 Bethlen Béla: Észak-Erdély kormánybiztosa voltam. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Romsics Ignác. Budapest, Zrínyi, 1989.

2 Mihai Fatu – Mircea Musat: Terorarea horthysto-fascista in nord-vestul Romanei. Septembrie 1940 – octombrie 1944. Bukarest, 1985.

3 Teleki rendeletére az „oláh” kifejezést a hivatali érintkezésben és a belső iratforgalomban is eltiltották, törvényt hoztak a nemzeti érzés védelméről, amely szerint büntetni lehetett azt a személyt, aki az idegen népcsoport tagjait nemzeti érzületében sértette. A magyar országgyűlésben a románok számára is biztosítottak helyeket, amelyeket a román politikusok elzárkózása miatt nem tudtak betölteni. Ezzel szemben Románia nemzetgyűlésében 1940 után egyetlen magyar képviselő sem maradt. Kállay Miklós (Magyarország miniszterelnöke voltam. Budapest, Európa, 1993.) és a már említett Bethlen Béla visszaemlékezéseiben is számos politikai gesztust említenek. Sajnos ezek értékét egyes személyek túlkapásai és az országban folytatott sovén propaganda igencsak csökkentették.

4 A kérdéses beadványok az olasz–német vegyes bizottság elé kerültek, amelynek iratanyaga a németországi Freiburgban az RW 50-es jelzet alatt kutatható. A beadványok egy része a Magyar Országos Levéltárban is megtalálható.

5 Több tanú szerint Munteanu azt kiabálta, hogy „sóval és paprikával” fogja megenni a magyarokat, amíg ki nem takarodnak Erdélyből. Az ügyből a román propaganda valóságos golgotát kreált. Román újságok szerint a főpapot négy órán keresztül kínozták, szakállát és haját kitepték, testéből húscsapatokat szakítottak ki. Valójában Munteanut és egy társát a felbőszült tömeg egyszerűen és igen rövid idő alatt agyonverte.

6 Munteanu a román kormány által (mind a mai napig) propagált ortodox térítési és templomépítési mozgalom agresszív élharcosa volt.

7 A vizsgálat eredményét csak Ipp esetében ismerjük: a kivégzések fő felelőse, Kémeri-Nagy Imre ellen indított eljárást Kémeri-Nagy 1942 elején bekövetkezett halála miatt megszüntették.

8 A Trianonnal kapcsolatos különféle koncepciókra lásd Romsics Ignác (szerk.): Trianon és a magyar politikai gondolkodás. (Budapest, Osiris, 1998.) című kötetét.

Forrás:

<http://beszelo.c3.hu/04/10/12ungvary.htm>

EURÓPAI IDŐ – Az Európai Unióban szabadságát és önrendelkezését megteremteni kívánó erdélyi magyarság lapja – ISSN 1220-9929

Főszerkesztő: Horváth Alpár. Helyettes főszerkesztő: Stóffán György. Felelős szerkesztő: Simon Ildikó. Főmunkatárs: Borsos Géza, Kolumbán Sándor, Krasznai Zoltán.

A szerkesztőség postacíme: El-KIA, 520100 Sf.Gheorghe, C.P.: 15. Tel./fax: 0267-318 895. Honlap: <http://www.e-ido.com/> E-mail: europai_ido@e-ido.com

A kiadó címe: Európai Idő Kiadó, 520085 Sf.Gheorghe, Str. Daliei nr. 2. bl. 44. sc. C. ap. 1. Bankszámla: COD IBAN: RO490TPV300000597085R001 – OTP BANK SFANTU GHEORGHE.

Főkönyvtel: Illyés Veronika. Könyvtel: Simon Ildikó. Terjesztés: az Európai Idő Terjesztőhálózata. Felelős terjesztő: El-KIA Kft. Nyomda: Europrint Nyomda – Csíkszereda

Az Európai Idő hasábjain szerző nevével, szignójával stb. megjelent írások illetve más forrásból átvett cikkek, illusztrációk nem föltétlenül tükrözik a szerkesztőség véleményét, s így felelősséget sem vállalunk ezek tartalmáért! A cikkekért minden esetben azok szerzői a felelősök.